

Ольга Крекотень

ДОСКОНАЛА ДУГА ПОЛЬОТУ

Як люди зазвичай реагують на звістку про чужу смерть? По-різному. Жахаються, внутрішньо відгороджуються, кажуть «земля пухом», «царство небесне», «всі там будемо», розпитують, як і чому... Я знаю принаймні дві смерті, розділені невеликим часовим проміжком – меншим ніж рік, – які мозок відмовлявся приймати в принципі. Першою пішла, не доживши кількох годин до нового тисячоліття, Соломія Павличко. Так сталося, що прощатися з нею нам довелось удвох із Віктором Китастиком. Ми не поїхали на Байковий цвинтар – аж надто багато людей зібралося на той похорон, – і, коли від'їхали автобуси і катафалк, вирішили пом'янути Соломію в невеличкому кафе навпроти Києво-Могилянської академії. Я не пригадую тепер усього, про що ми тоді говорили. Звичайно, про те, що все це трагічно, несправедливо, рано, боляче... Але точно пам'ятаю, що зійшлися на думці про незамінність окремих людей для культури, для держави, для нації, коли смерть переростає рамки катастрофи для окремо взятої родини чи групи людей. Ми говорили про те, що безглузда і випадкова загибель Соломії стала саме такою непоправною катастрофою для справи українського відродження, – адже Соломія була яскравою представницею типу «нового українця» в прямому і найкращому смислі цього слова. Блискуча, освічена, ерудована, розкута, не кажучи вже про те, що просто талановита й розумна. Ми говорили про те, що не скоро з'являться люди, котрі заповнять своїми особистостями і своєю діяльністю ту порожнечу, яка утворилася після Соломії, і про те, що треба хтозна-скільких людей, щоб робити те, чим займалася вона сама.

Ми дуже щиро сумували і навіть гадки не мали, що не мине й року – і Віктор приєднається до Соломії: помре так само

раптово і так само безглуздо, залишивши по собі десятки розпочатих справ і сотні нереалізованих ідей. І повезе його у вічність від тієї ж таки Києво-Могилянської академії той самісінький катафалк. І буде він похований на Байковому цвинтарі буквально за кілька метрів від Соломії. І те саме на різні лади повторюватимуть його родичі, друзі, колеги і студенти: яка колосальна втрата не лише для всіх нас, а для всієї України, для її становлення як молодої незалежної держави.

І це не були просто слова, викликані моментом, – звичайна і обов'язкова данина тим, кого ми любили й поважали і кого більше не побачимо. Це була правда – адже їхні місця в українській культурі, освіті, в українському державотворенні й досі залишаються вакантними.

* * *

Мені не вдасться витримати цю статтю в жанрі строгої передмови до наукового видання, яким є цей збірник. Спочатку, три роки тому, відразу по його смерті, планувалося видати спогади рідних, друзів, колег, учнів та й взагалі всіх, хто зустрічався з цією непересічною людиною і хотів би поділитися своїми враженнями від цих зустрічей. Знаю, що такі враження залишилися в багатьох, але книжки, на жаль, не вийшло. Комусь із нас забракло часу, хтось не привчений висловлювати свої думки й почуття на папері, ще хтось вважає свої взаємини з Віктором справою занадто приватною для того, щоб розповідати про них у книзі і щоб іншим було цікаво про це читати... Є ще одна – чисто емоційна – причина, яка стала на заваді багатьом його друзям і знайомим: написати спогади про людину – все одно що примиритися з тим, що ця людина і справді відійшла назавжди. Зрозуміло, що померти мусять усі, безсмертних немає, та й, строго кажучи, незабутніх також – спливає час і стирає по статі, обличчя й голоси, змінює середовище, витісняє одні покоління іншими... Але у Віктора Китастого була така колосальна енергетика, він був таким життєздатним і життєствердним, що багатьом із нас і досі простіше внутрішньо ігнорувати факт цієї смерті, не зосереджуватися на ньому. Натомість думати про Віктора так: як добре, що доля звела з такою блискучою особистістю. Він приїхав в Україну, зробив тут багато добра, згуртував навколо себе багатьох достойних людей, відданих українській ідеї, навернув до неї чимало неофітів, окреслив напрями подальшої діяльності та й... поїхав собі далі у якихось інших невідкладних і важливих справах.

Його смерть була раптовою, незрозумілою і неймовірною. По-перше, п'ятдесят сім років – цілком об'єктивно розквіт для чоловіка. По-друге, Вікторові цих років ніхто не давав: люди зазвичай страшенно дивувались, коли дізнавалися про його вік. Він був молодий, гарний, підтягнутий, спортивний, елегантний, вів абсолютно здоровий спосіб життя і ніколи ні на що не скаржився. Мав мільйон планів, причому вмів найфантастичніші з них втілювати в реальність. Смерть наздогнала його у спортзалі, і він, очевидно, навіть не встиг зрозуміти, що з ним діється. Помер так само стрімко, як і жив. Таким і залишиться у пам'яті всіх, хто його знав і любив.

Пише спогади Вікторова мати – Галина Китаста, яка мешкає в Сан-Дієго (Каліфорнія). Пише історію української родини, що примхою долі опинилася в еміграції, рятуючись водночас від двох окупацій, від двох терористичних режимів – фашистського і радянського. Це буде розповідь про видатного бандуриста, диригента, композитора і керівника капели бандуристів Григорія Китастого, який усе своє життя служив українській музиці. Це буде розповідь про Віктора Китастого, який прожив в Україні свої перші півроку й останні десять років, щоб залишитися тут назавжди. Це буде розповідь про саму Галину Китасту, яка зуміла на чужині виховати своїх дітей справжніми українцями – тоді, коли ніхто ще і мріяти не міг про незалежну Українську державу. Дай Бог, щоб цю книгу було завершено й опубліковано. Дай Бог, щоб, незважаючи на всі об'єктивні й суб'єктивні перешкоди, близькі до Віктора люди знайшли в собі сили і натхнення повернутися до його постаті і все ж таки зафіксувати на папері його живі інтонації, риси його характеру і зовнішності, описати його манеру поведінки, розповісти про нього як про вченого, викладача, музиканта, дипломата і просто людину.

* * *

Україна була його покликанням. У родині говорили по-українськи, дітей не намагались асимілювати, навпаки – давали їм розуміння справжньої, а не фальсифікованої української історії, літератури, вчили професійно грати на бандурі. Галина Китаста згадує: «Після закінчення середньої школи Віктор вступив до університету Сан-Дієго на історичний факультет. У маленькій українській громаді він гуртував однолітків, вони збиралися на колядування, з виступами репрезентували Україну на інтернаціональних фестивалях українськими піснями і танцями. Віктор навіть майстерно йшов навприсядки! Одного разу, коли в уні-

верситеті відзначали День Об'єднаних Націй і серед інших прапорів повісили червоно-синій прапор УРСР, Віктор умудрився сховатись і, коли всі розійшлися, замінив його на жовто-блакитний, а той [червоно-синій] ще й досі лежить у нас у підвалі».

А власне в Україну Віктор Китастий приїхав цілком зрілою і свідомою людиною, на початку незалежності, викладати англійську мову. Він міг спокійно провести тут якийсь час, скажімо рік чи два, задовольнити свій патріотичний порив і повернутися в Америку з почуттям виконаного обов'язку. Але він обрав інший шлях і лишився тут. Перед ним розстидалося неоране поле можливостей. Звичайно, він бачив і нашу інертність, і нашу вимушену й викохану «старшим братом» провінційність, і невмілість та невпевненість у своїх силах, але він бачив і той потенціал, завдяки якому все це можна було подолати. Страшенно дратувався, коли чув про наше поблажливе ставлення до таких речей, як необхідність давати хабаря лікареві або чиновникові. Буквально лютував, коли йому говорили банальні фрази на кшталт «усе одно тут ніколи нічого не буде». Вмів заразити своєю переконаністю в тому, що варто лише зробити перший крок – а далі піде. Тому люди, які спокійно і чесно, без галасу робили свою справу, викликали в нього глибоку повагу і щире зацікавлення.

Коло його знайомств було дуже широким. Перша зустріч тягла за собою наступні. До нього ходили студенти і солідні вчені, музиканти і комп'ютерники, лікарі й письменники, режисери і політики, художники і видавці. Віктор із кожним знаходив спільну мову і кожному намагався допомогти. Взагалі, він бачив свою місію в Україні в тому, щоб ДОПОМАГАТИ – коли порадою, коли рекомендацією, а коли і просто грішми, і нерідко – своїми власними. Він охоче позичав гроші на невизначений термін своїм українським колегам, студентам і знайомим – на добру справу, на купівлю квартири, на навчання, на відпустку, на ліки... Коли обговорювався термін повернення боргу, часто говорив: «Не турбуйся, повернеш коли-небудь, я їхати з України не збираюся».

Навіть ті, хто не вважав себе його близькими друзями, почувалися захищеними вже тільки через саме своє знайомство з ним: мовляв, як станеться непередбачене, треба буде просто зателефонувати Вікторові – а він уже неодмінно щось придумає.

Найзатятіші українофоби і так звані радянські інтернаціоналісти говорили з ним українською мовою. Він щиро, доброзичливо і відкрито усміхався їм і казав: «Я не розумію російської». І виявлялося, що люди в принципі можуть і вміють адекватно висловлювати свої думки українською, і не так це вже і

страшно, і не така вже вона й меншовартісна, якщо нею послуговуються такі люди, як Китастий... Він же був з усіма однаково приязний і уважний, шукав у своїх співрозмовниках насамперед індивідуальність і позитив – навіть тоді, коли погоджувався, що та чи та особа далека від ідеалу. «Ну так, – казав він іноді, – ця людина неприємна, і що з того? А справу робить корисну. Треба підтримати». Або: «хитрий, але діловий», «зanudний, але розумний» і навіть «дурненька, але ж гарненька».

* * *

Він був викладачем від Бога. Легким і артистичним. Радісно і натхненно влітав в аудиторію, обдаровував кожного своєю «фірмовою» сяючою усмішкою, яку пам'ятають усі, хто хоча б раз із ним спілкувався, – і без переходу, без розминок починав лекцію. Його лекторському успіхові сприяли два фактори: по-перше, він бездоганно знав предмет і вмів його подати, а по-друге, він ставився до своїх студентів не як до однорідної маси, а як до групи унікальних індивідуальностей, кожна з яких по-своєму цінна й цікава. І це не було чисто професійним трюком. Прийти до нього на заняття непідготовленим чи погано відповідати було соромно. В ньому зовсім не відчувалось якоїсь академічної зверхності, його лекції були театром, де викладач виступав не як деспотичний режисер, а як партнер – повноправний серед повноправних. Викладач, який насправді хотів, щоб його учні засвоїли урок. Він щиро засмучувався, коли бачив, що його не розуміють, і так само щиро, навіть трішки по-дитячому, радів, коли отримував правильні або й неправильні, але просто дотепні відповіді.

Мені пощастило вивчати в нього англійську мову, і я зовсім не перебільшую, коли кажу, що його можна було назвати викладачем майбутнього. Я говорила про це й тоді, коли на його постаті ще не лежало посмертного ореолу досконалості. Студенти (а особливо студентки) закохувалися в нього якщо не з першого, то з другого заняття. Глибоке знання свого предмета, вміння його подати, невідробний інтерес і доброзичливість до аудиторії, артистизм, чудове почуття гумору... Зразу ставало зрозуміло, що такого вчителя ніколи не замінить ні підручник, ні лінгафонний курс, ні навіть Інтернет.

Його цікавила безліч найрізноманітніших речей. Важко навіть сказати, до чого він міг би бути байдужим. Від нас – його співробітників – щодня можна було почути фразу: «Спитай у Віктора». І ми питали, і він відповідав. Про музику й мистецтво, про техніку й медицину, про економіку й політику... Якщо не знахо-

див відповіді відразу, шукав її в енциклопедіях і в Інтернеті. Пам'ятав про наші питання і повертався до них, як тільки знаходив нову інформацію. Інколи дражнився – несподівано питав у когось із нас щось на зразок: «А хто написав таку-то книгу?» або «Чия це музика і звідки?» Радів, коли відповідали правильно, і підсміювався, коли не знали.

Музика була його справжньою пристрастю. У молоді роки пробував себе як професіонал у складі Капели бандуристів під керівництвом батька – Григорія Китастого. Про цю сферу його діяльності пише Галина Китаста:

«Хоч у Віктора не було визначного голосу й музичного слуху, він досить добре опанував гру на бандурі... Оскільки він досконало знав репертуар Капели, то був прийнятий до її складу і концертував по Америці, Канаді й Австралії.

[...] У 1968 році він був призваний до військової служби і після вишколу відправлений до Кореї. Як і скрізь, де б він не подорожував, бандура була його вірною супутницею і там. Він грав і співав українські пісні американським і корейським військовим».

Після армії «ще з більшим запалом взявся за організацію літніх кобзарських таборів, де сам був інструктором гри і викладачем історії музичної спадщини».

Віктор Китастий дуже глибоко і зворушливо шанував пам'ять про свого батька – видатного бандуриста і композитора Григорія Китастого. Свідченням цього став вечір пам'яті Григорія Китастого, організований Віктором в Українському Домі 1997 року до 90-ї річниці з дня народження митця. Віктор був по-справжньому схвилюваний і не приховував цього: зібрався повен зал народу, понад три години лунала музика, і, нарешті, пройшовши повне коло поневірянь і слави, ім'я Григорія Китастого повернулося з Америки в Україну...

Так само зусиллями Віктора стало більш відомим публіці ім'я видатного українського художника Якова Гніздовського – графіка світового рівня, котрий жив і працював в Америці, проте пам'ятав і шанував своє етнічне коріння. Будучи директором Дому Америки в Україні – фактично першого американського культурного центру, – Віктор узяв на себе особисту відповідальність за організацію величезної виставки Гніздовського по всіх регіонах України.

* * *

Коли згадуєш або пишеш про Віктора, дуже важко зупинитись і поставити крапку. Важко вибрати головне. Спогади чіпляються один за одний, хочеться сказати ще і ще.

Він залишив по собі не тільки добру пам'ять. Діють і набирають сили програми, що їх він започатковував як директор Дому Америки – методичний центр для викладачів англійської мови, програма книжкових перекладів, програма забезпечення бібліотек України доступом до Інтернету; у Києво-Могилянській академії працюють Американська бібліотека, яка тепер носить його ім'я, і спеціальна магістерська програма з економіки, що їй він віддав чимало сил протягом останнього року свого життя.

Ще кілька слів про Віктора як про людину. Любив каву з молоком і молочний шоколад. Практично не пив (пару чарок за вечір), але завжди був жаданим гостем за будь-яким дружнім столом, на будь-якій вечірці, в атмосферу якої вносив неповторний струмінь веселощів і оптимізму. (І завжди мав удома повний бар вишуканих напоїв, якими охоче і щедро частував гостей.) Іноді з ним було легко посваритись, але довго сердитись було неможливо – він швидко спалахував і так само швидко відходив. Не цурався міцного слівця і дуже сміявся, коли розповідали анекдоти – хай і непристойні, але обов'язково дотепні.

Для багатьох (зокрема і для мене) Віктор став своєрідним психотерапевтом – послідовно і невтомно знімав із нас багаторічне й генетичне прокляття «совка», розчакловував нас, розкомплексовував і перетворював на людей, які сміють, можуть і мусять мати свою власну думку в будь-якій ситуації – чи то робочій, чи то приватно-побутовій.

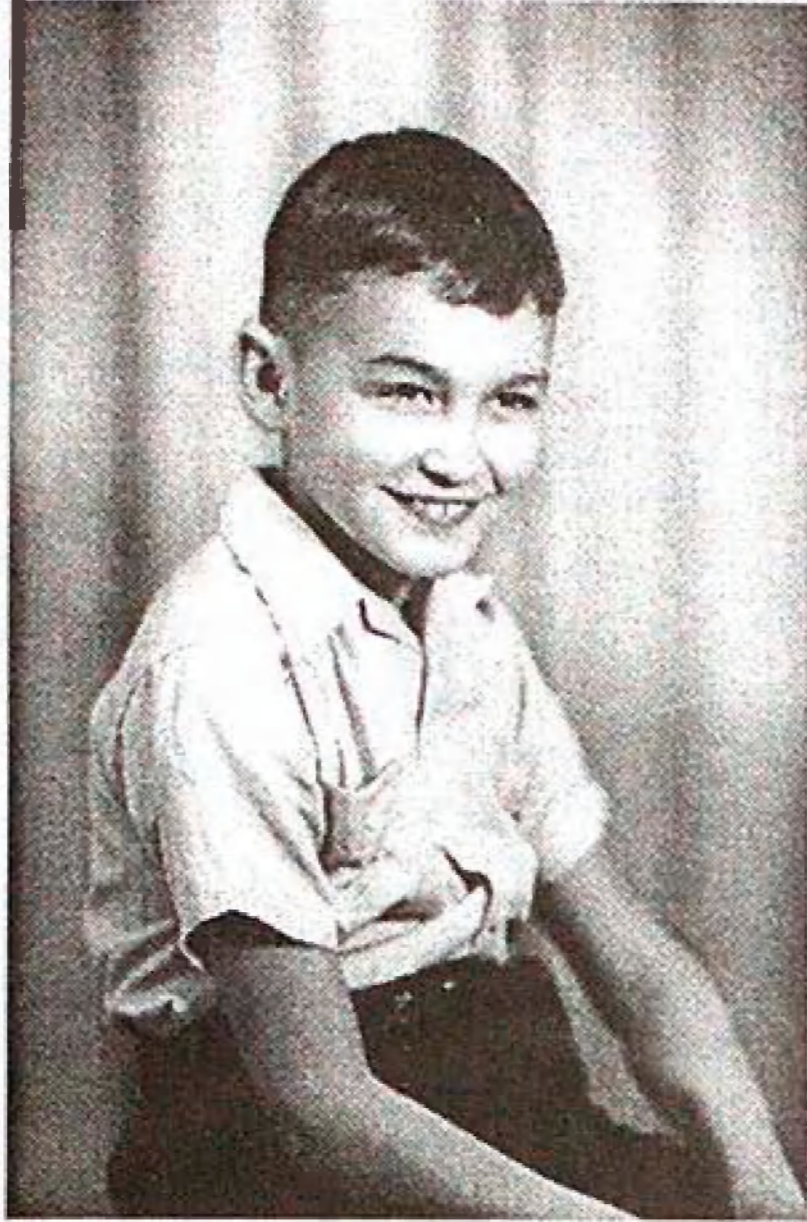
* * *

І на закінчення – трохи містики (хоча, наскільки я пригадую, Віктор був абсолютним матеріалістом).

Коли до Вікторової квартири увійшли його мама і брат, що приїхали на похорон, то знайшли на столі його вірш, назву якого можна приблизно перекласти як «Описуючи життя», і кілька інших паперів, що незрозуміло чому там опинилися.

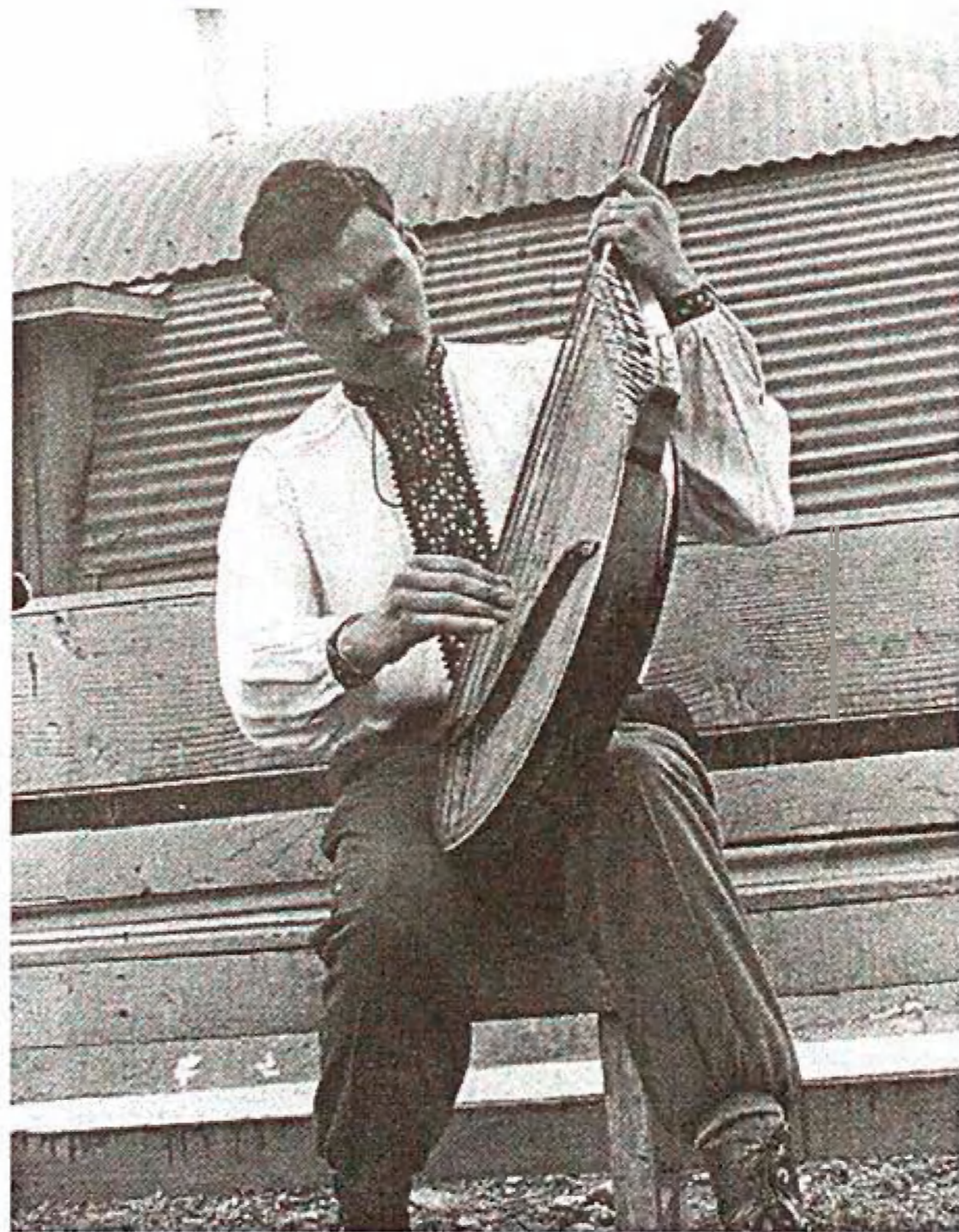
Наведу цитату з приватного листа Галини Китастої (з її дозволу):

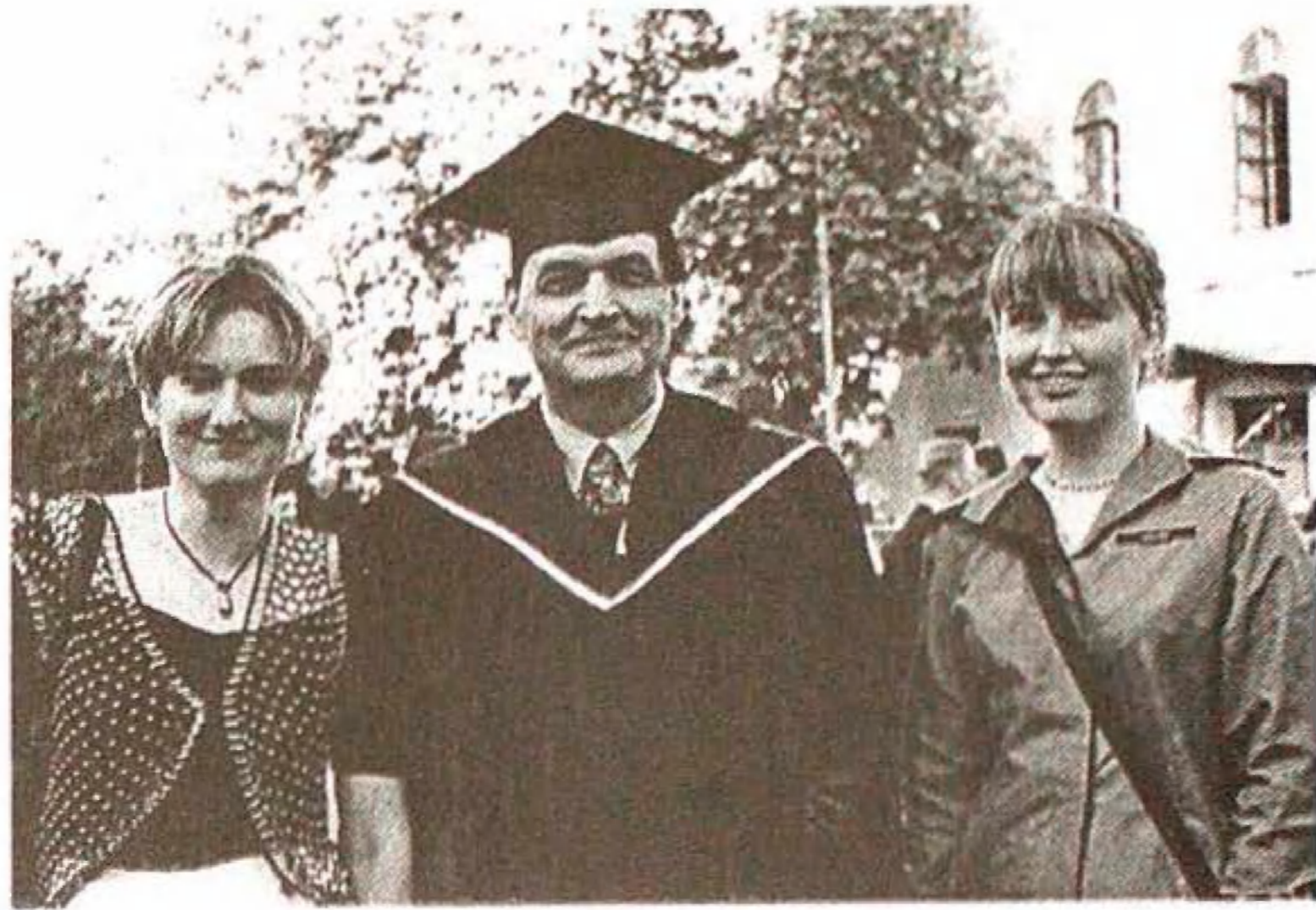
«Ми знайшли його [вірш] на письмовому столі, біля комп'ютера. Незвичайним видалось нам, що, крім вірша, на столі лежали три фотографії і некролог моєї мами, котру він дуже любив. На одній фотографії були Григорій [Китастий], Нестор Городовенко [колега Григорія Китастого, диригент капели «Думка»] і 10-річний Віктор у рибальському човні; на другій Люба (дружина Віктора) з польовими квітами; і на третій останнє фото його

Школяр.

В американському війську.
Корея, 1960-ті роки.

В день вручення диплома почесного доктора НаУКМА.
1998.

Студентська вечірка
в НаУКМА.
1999.

З батьком.

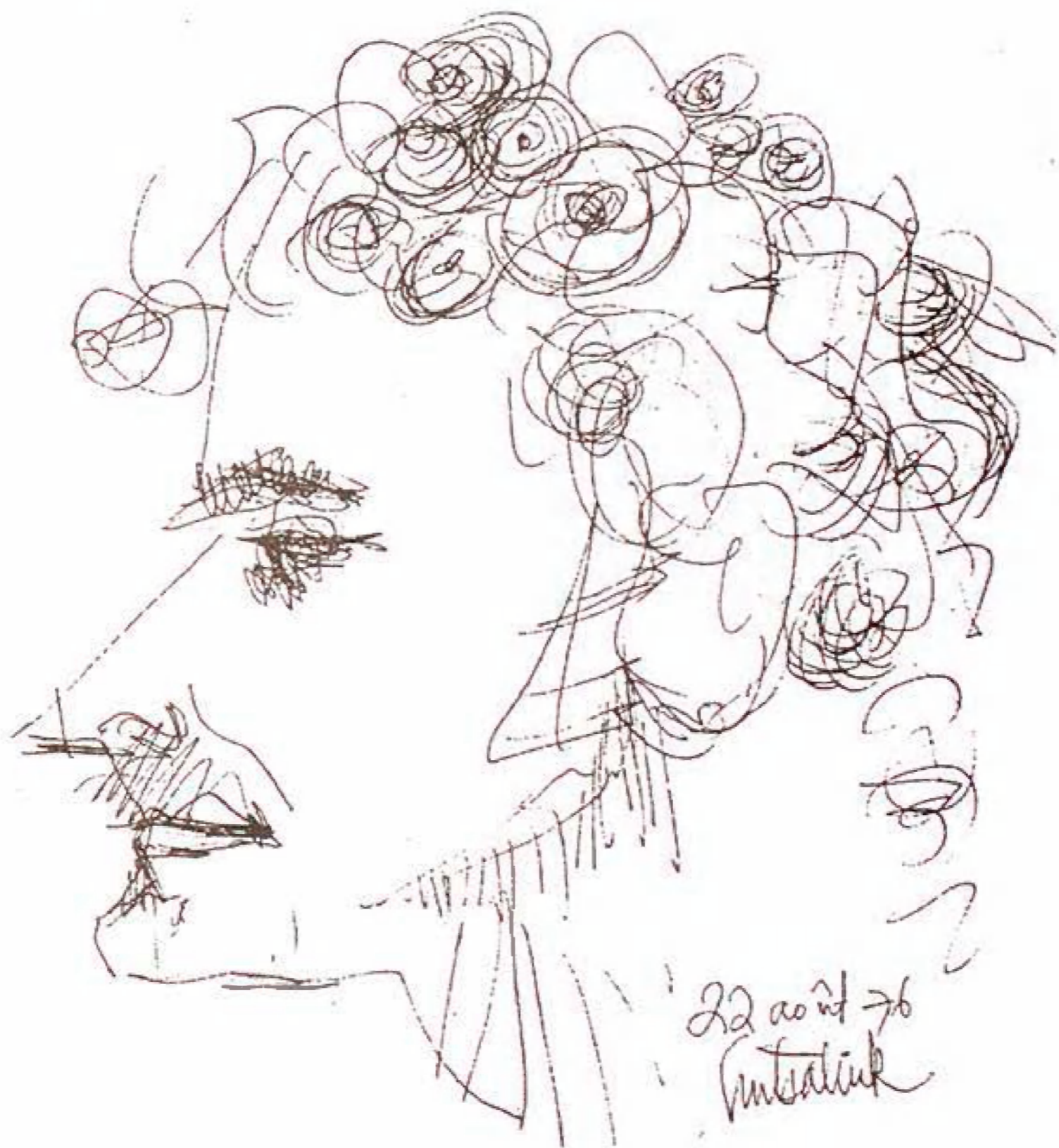
З мамою.

В перельоті.
1994.

Портрет роботи
Л. Гуцуляка,
олівець. 1976.

сестри Аллочки [сестра ще дитиною загинула в Детройті – потрапила під машину]. Тільки Люба була ще між живими, але і вона не жила з ним. У нас склалося таке враження, що він готувався на зустріч із відійшлими від нього.

Ну і [...] його приїзд до нас у лютому, 2000-го, був незвичайний. Він, як ніколи, хотів бути тільки біля мене і Андрія [брат Віктора бандурист Андрій Китастий] з родиною. Ні до кого зі своїх колег і приятелів навіть не телефонував. Не хотів керувати автом, казав, щоб я або Андрій їхали. Це було дуже дивно, бо попередні рази, коли він приїздив, брав авто і їздив до своїх приятелів, а коли ми їхали вдвох, він завжди був за кермом».

Що викликало такий його дивний стан – лихі передчуття чи якісь ускладнення зі здоров'ям? Що надиктувало йому віщі рядки про життя і смерть? Чому він залишив на столі ті фотографії і бабусин некролог саме в тому порядку і саме в той вечір? На ці питання міг би відповісти тільки він сам.

А зараз – вірш (у вільному перекладі), коментувати який немає ніякої потреби.

Описуючи життя

Це як волейбол, ось глянь:
Хтось любить клин –
 Вибити м'яч
 із пружних ворожих рук.
Хтось підсіче –
 І розверне безжальне дуло
 в незворушний місячний човник.
А я люблю так –
 Легкий удар,
 досконала дуга польоту
 (вільне повітря життя) – і швидка смерть.